

PaedDr. Pavlína Baslerová, Ph.D.

Pedagogická intervence se zaměřením na podporu rané adaptace žáků se sociálním znevýhodněním

**Metodika pro speciální pedagogy a učitele
realizující pedagogickou intervenci žáků**

Tento materiál vznikl jako metodická podpora v rámci projektu Podpora rovných příležitostí, Národního pedagogického institutu ČR. Je určen pedagogickým pracovníkům, kteří pracují se žáky se sociálním znevýhodněním zejména v období rané adaptace na školní prostředí. Cílem je vyrovnat případné znevýhodnění žáků při nástupu do základního vzdělávání tak, aby se minimalizovalo riziko školní neúspěšnosti.

Obsah

1. Vymezení základních pojmů tématu	4
• Sociální znevýhodnění	4
• Raná adaptace	6
2. Obsah a formy rané adaptace	7
3. Kompetence speciálního pedagoga v oblasti rané adaptace	11
4. Podpůrné programy vhodné k realizaci v rámci rané adaptace	12
5. Doporučená literatura	15

1. Vymezení základních pojmů

Sociální znevýhodnění

Tento pojem se objevoval v souvislosti s aplikací školského zákona 561/2004 Sb. do roku 2016. V této etapě byli zákonem děleni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami na žáky se:

- zdravotním postižením,
- zdravotním znevýhodněním,
- sociálním znevýhodněním.

Novela školského zákona 82/2015 Sb. účinná od 1. 9. 2016 změnila paradigma vnímání speciálních vzdělávacích potřeb. Z „medicínského modelu“, který preferoval příčinu problému, se začal upřednostňovat „model pedagogický“, který je založen na důležitosti dopadů znevýhodnění žáka do jeho vzdělávání.

Ve školském zákoně tak nalezneme žáky s tzv. sociálním znevýhodněním v nové definici speciálních vzdělávacích potřeb pod formulací:

„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpurných opatření. Podpurnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. (ŠZ, § 16, písm. a)

Pro potřeby projektu Podpora rovných příležitostí byla zvolena následující definice sociálního znevýhodnění:

„Za žáka se sociálním znevýhodněním považujeme žáka, v jehož vzdělávání lze identifikovat výrazné bariéry vznikající v důsledku sociálně podmíněných (tj. ne-zdravotních) příčin. Z pohledu učitele je u takového žáka dlouhodobě patrný alespoň jeden z těchto jevů: nedostatečná podpora ve vzdělávání v domácím prostředí, nedostatečná znalost vyučovacího jazyka, nedostatečné zajištění finančních prostředků na hrazení nákladů spojených s účastí na vzdělávání, nedostatečné zajištění základních (fyzických nebo psychických) potřeb žáka a/nebo absence spolupráce rodičů se školou.“ (Němec, 2023, s. 5)

V České republice se problematice vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním věnuje společnost Člověk v tísni. V letech 2012–2015 spolupracoval Člověk v tísni s PdF UP Olomouc na Katalogu podpůrných opatření. Vznikl tak Katalog podpůrných opatření: dílčí část pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sociálního znevýhodnění (Felcmanová, Habrová, 2015) a Metodika k této části Katalogu PO (Felcmanová, 2015).

Autorky uvádějí následující popis příčin sociálního znevýhodnění:

- ✓ „Žák žijící v prostředí, kde není dlouhodobě dostatečně podporován ke vzdělávání či přípravě na vzdělávání (například z důvodů nedostatečného materiálního zázemí, nevyhovujících bytových podmínek, časové náročnosti dopravy do školy, nezájmu ze strany zákonných zástupců, konfliktů v rodině)
- ✓ žák, jehož zákonní zástupci se školou dlouhodobě nespolupracují a je to na újmu oprávněných zájmů žáka;
- ✓ žák žijící v prostředí sociálně vyloučených lokalit nebo lokalit sociálním vyloučením ohrožených;
- ✓ žák, který je znevýhodněn při svém vzdělávání z důvodu příslušnosti k etnické nebo národnostní skupině či specifickému sociálnímu prostředí, zejména je-li znevýhodnění spojeno s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka ve srovnání s ostatními žáky třídy, z důvodu používání odlišného jazyka nebo specifické formy vyučovacího jazyka v domácím prostředí žáka;
- ✓ žák bezprostředně umístěný mimo rodinu (v pěstounské péči, v ústavní výchově, v širší rodině);
- ✓ žák fyzicky se odlišující;
- ✓ žák s jinou sexuální orientací;
- ✓ žák z rodiny v tíživé ekonomické situaci;
- ✓ žák pracovníčně vyčerpaných rodičů;
- ✓ žák nacházející se v tíživé životní situaci z důvodu traumatu (úmrť, nemoc v rodině, rozvod rodičů...);
- ✓ žák přicházející do školy po nemoci.“

Ze všech výše uvedených definic vyplývá, že široké spektrum příčin sociálního znevýhodnění ukazuje, že se do pozice žáka se sociálním znevýhodněním může, byť jen krátkodobě, během své školní dráhy „dostat“ velké procento žáků.

Pokud se jim neposkytne rychle a efektivně podpora, která je často v kompetenci samotného pedagoga, může to žáky odkázat na dráhu školní neúspěšnosti a selhávání. **Speciální pedagog má důležitou roli v identifikaci těchto příčin a v metodické podpoře ostatních pedagogů.** Vzhledem ke svému postavení v pedagogickém sboru má totiž více příležitostí ke sledování a vyhodnocování klimatu třídy a aktuálního psychického stavu žáků než např. učitel na 2. stupni ZŠ, který může být v dané třídě v kontaktu s daným žákem jen sporadicky.

Raná adaptace

Adaptace na školní prostředí je důležitým předpokladem školní úspěšnosti. Teprve v bezpečném prostředí můžeme podávat adekvátní výkony.

Připravenost na vzdělávání může být do velké míry ovlivněna nejen kognitivními předpoklady dítěte, ale také jeho aktivitami a způsobem vzdělávání v předškolním období.

V České republice je nejvyšší podíl žáků (až 20 %), kteří do základního vzdělávání nastupují po odkladu školní docházky. Míra připravenosti žáků na školní vzdělávání je při jejich startu velmi rozdílná. O to více je potřeba se soustředit na identifikaci případných problémů a nastavení takových intervencí, které by žákům nedostatečně připraveným umožnily jejich hendikep vyrovnat.

Ranou adaptaci vztahujeme zejména k:

- poslednímu roku řádného předškolního vzdělávání;
- roku, ve kterém dítě má odloženu školní docházku (tráví ji většinou v mateřských školách, případně v přípravném ročníku ZŠ);
- prvním rokům povinné školní docházky (podle potřeby zejména k prvnímu či prvním třem letem, které žák tráví na ZŠ).

2. Obsah a formy rané adaptace

Obsah rané intervence reaguje vždy na aktuální problémy konkrétního dítěte/žáka. Zpravidla se jedná o :

- ✓ podporu verbálního projevu a porozumění: pasivní/aktivní slovní zásoba, porozumění, zpětná vazba...;
- ✓ podporu sebeobsluhy a samostatnosti: oblékání, stravování, hygiena, jednání v konkrétních situacích;
- ✓ podporu exekutivních funkcí: plánování, organizování, řešení problémů, emocionální seberegulace;
- ✓ podporu percepce: zraková, sluchová, hmatová, čichová, chuťová;
- ✓ podporu kognitivních funkcí: paměť, pozornost, koncentrace, orientace na sobě / v prostoru / na stránce, rychlost zpracování informací;
- ✓ podporu začlenění do kolektivu: příprava na příchod, adaptace, peer podpora, pravidla třídy, prožitkové aktivity zprostředkující jinakost (zde lze využít např. pracovní listy s metodickými poznámkami pro podporu žáků se sociálním znevýhodněním: PRÁCE S TŘÍDNÍM KOLEKTIVEM VE SPOLEČNÉM VZDĚLÁVÁNÍ - Soubor pracovních listů (upol.cz).

Podpora verbálního projevu: Záleží vždy na aktuální úrovni vyjadřování dítěte včetně pochopení mluveného slova. Podporuje rozvoj pasivní (dítě pojmům rozumí, i když je nemá zapojeno do aktivního slovníku) i aktivní slovní zásoby. Zaměřujeme se na pojmenování obrázků, jejich popis, volné vyprávění nad obrázky (obrázkovými příběhy). Zapojujeme zpěv a říkanky, podporujeme rytmizaci. Rytmizační cvičení je dobré doplnit pohybem. Podpora verbálního projevu je součástí programů uvedených na konci tohoto materiálu (např. Metoda dobrého startu).

Podpora sebeobsluhy a samostatnosti: Sebeobsluhu rozvíjíme ve čtyřech základních oblastech: hygiena, oblékání, stravování a péče o zdraví. Je nutné si uvědomit, že vyučující na 1. stupni ZŠ nemá problém vyvodit u žáka početní představu řady čísel, může však mít vážný problém s tím, že se dítě neumí vysmrkat či samo najíst. V této oblasti je velmi vhodné domluvit se na spolupráci s rodiči (například prostřednictvím plánu pedagogické podpory), protože řada zejména hygienických návyků bez spolupráce s rodinou nacvičit nejde.

V rámci nácviku samostatnosti se nejdříve zaměřujeme na orientaci žáka ve třídě a v prostorách školy, které nejčastěji navštěvuje (WC, jídelna, tělocvična, další učebny...), a na organizaci činností v lavici (nachystání potřeb na konkrétní

vyučovací hodinu, vyndání a uložení potřeb do aktovky...). V řadě škol je dnes již běžné, že žáci mají své pomůcky uložené ve skříňkách (poličkách) ve třídě a řada pomůcek je volně přístupná všem žákům třídy – i zde je nutné žáka naučit, které pomůcky, kdy a jak má (smí) používat.

Podpora exekutivních funkcí: „Exekutivní funkce jako soubor kognitivních schopností jsou důležité k tomu, aby byl člověk schopen dosáhnout cíle. Umožňují zahájit a ukončit aktivitu, monitorovat a přizpůsobovat vlastní chování, pokud je potřeba, a plánovat a měnit aktivity, pokud nastane nová situace. Umožňují předvídat důsledky chování sebe i ostatních a přizpůsobovat se měnící se situaci.“ (Žampachová, Čadilová, 2015, str. 132) V rámci této podpory se zaměřujeme na nácvik takových činností v oblastech plánování, organizování, řešení problémů a emocionální seberegulace, které zvyšují samostatnost a práceschopnost žáka – úzce tak souvisí s oblastí podpory samostatnosti.

Podpora percepce: Podpora percepce je součástí téměř všech programů uvedených v kapitole 4. Zpravidla nacvičujeme zrakovou a sluchovou analýzu, syntézu, diferenciaci a obměnu podnětů. Dobrá úroveň zrakové a sluchové percepce je zásadní pro správný nácvik počátečního čtení a psaní, ke kterému by nemělo docházet v době, kdy zrakové a sluchové vnímání není na potřebné úrovni. Zkoumání aktuální dovednosti žáka v této oblasti je úkolem pedagogické diagnostiky, ale speciální pedagog může výrazně přispět jak ve fázi diagnostické, tak ve fázi intervenční.

Podpora kognitivních funkcí: Kognitivní funkce v rámci rané intervence rozvíjíme především formou hry, která je žákům vlastní. Tyto dovednosti rozvíjíme současně s podporou výše uvedených oblastí podpory (např. hra pexesa podporuje zrakovou diferenciaci, paměť, seberegulaci...).

Formálně se raná adaptace prolíná s podpůrnými opatřeními 1. stupně, které realizuje škola bez podpory školského poradenského zařízení. **Zde může speciální pedagog sehrát důležitou roli při metodickém vedení pedagogů školy v období identifikace, realizace a vyhodnocení těchto podpůrných opatření.**

Následující popis podpůrných opatření se může zdát příliš obsáhlý, autorka jej však považuje za zásadní pro realizaci rané intervence. Rozdíl mezi jeho realizací pedagogem (v rámci práce s celou třídou v rámci vyučování) a speciálním pedagogem v rámci rané adaptace je právě v možnosti individuální aplikace všech podpůrných opatření 1. stupně.

V rámci podpůrných opatření 1. stupně ve škole **můžeme realizovat** například následující podpůrná opatření v 1. stupni:

- ✓ metody výuky (aktivizační, respektující potřeby žáka při učení, kooperativní učení, prevence předcházení únavě, kontrola zpětnou vazbou... – části nutno nastavovat pro celou třídu);
- ✓ úpravy obsahu vzdělávání (lze využít jen časový posun učiva v případě příchodu žáka po absenci, samotný obsah nelze redukovat);
- ✓ úprava organizace výuky (časová či místní);
- ✓ pedagogická intervence;
- ✓ asistent pedagoga (podpory AP lze využít pouze v případě, že je ve třídě přítomen, problémy vedoucí k PO v 1. stupni nejsou dostatečným důvodem pro přítomnost AP ve třídě);
- ✓ úprava hodnocení (formou, ne obsahem);
- ✓ podpora prostřednictvím pomůcek.

V rámci podpůrných opatření 1. stupně ve škole **nemůžeme realizovat** například:

- ✓ úpravy výstupů ve vzdělávání;
- ✓ předměty speciálně pedagogické péče;
- ✓ snížení počtu žáků ve třídě;
- ✓ zařazení žáka do školy podle § 16 odst. 9.

Ranou adaptaci žáka můžeme zařadit do samotného vyučovacího obsahu žáka v rámci běžné hodinové dotace nebo prostřednictvím **pedagogické intervence**. Ta je dnes plně v rukou školy (PO 1. stupně) a k její realizaci jsou kompetentní pedagogičtí pracovníci. Tedy i speciální pedagog.

Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se SVP a žáků nadaných v § 4a o pedagogické intervenci uvádí:

„**(1)** Pedagogická intervence slouží zejména k podpoře vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami ve vyučovacích předmětech, kde je třeba posílit jeho vzdělávání, ke kompenzaci nedostatečné domácí přípravy na výuku a k rozvoji učebního stylu žáka.

(2) Pedagogickou intervenci poskytuje základní škola, školní družina, školní klub nebo střední škola.

(3) Pedagogická intervence se poskytuje jako podpůrné opatření prvního stupně.

(4) Pedagogickou intervenci souběžně využívá více žáků, je-li to možné a vhodné.“

Z uvedeného vyplývá, že rozsah i obsah pedagogické intervence je plně v kompetenci školy a může reagovat na aktuální problémy žáka/žáků. Při určování rozsahu však musíme pamatovat na to, po jak dlouhou dobu je žák schopen pracovat (soustředit se, být motivován...) a tomu přizpůsobit dobu trvání pedagogické intervence, která je nad rámec učebního plánu práce.

Při realizaci rané podpory je vhodné dodržovat pedagogické zásady, které mohou být definovány následovně:

- ✓ individuální přístup;
- ✓ začít na úrovni, kterou dítě bezpečně ovládá;
- ✓ respektovat aktuální dosaženou úroveň;
- ✓ začít nácvikem percepčně-motorických funkcí;
- ✓ využívat manipulaci s konkrétními předměty;
- ✓ multisenzoriální přístup;
- ✓ plánování práce;
- ✓ motivace;
- ✓ nepřetěžování;
- ✓ pravidelnost společného cvičení s rodičem;
- ✓ hodnocení kladných stránek;
- ✓ sledování vývoje dítěte i po dokončení.

Švamberk Šauerová a kol., 2012

3. Kompetence speciálního pedagoga v oblasti rané adaptace

Speciální pedagog má v problematice rané intervence dvě zásadní role:

- metodické vedení pedagogů (bez speciálně pedagogického vzdělání) ve škole;
- přímá podpora žáků jak přímo při vyučování žáků (v tandemu s vyučujícím), tak prostřednictvím pedagogické intervence.

U žáků se sociálním znevýhodněním je navíc nutné zároveň realizovat činnosti, díky nimž selepší komunikace školy s rodinou dítěte. Zde může speciální pedagog využít svých odborných kompetencí v oblasti komunikace a hlavně v oblasti zhodnocení reálných možností konkrétní rodiny v oblasti podpory vzdělávání. Díky tomu modeluje optimální způsob spolupráce s rodinou a podpory vzdělávání žáka (tam, kde je součástí školního poradenského pracoviště školní psycholog či sociální pedagog, dochází k dělbě jednotlivých kompetencí).

4. Podpůrné programy vhodné k realizaci v rámci rané adaptace

V následujícím textu jsou uvedeny stručné anotace podpůrných programů, které jsou v českých školách nejčastěji využívány k podpoře rané adaptace komplexním nástrojem:

HYPHO (Prevence specifických poruch učení v předškolním a raném školním věku, Pavla Bubeníčková a Zdeňka Janhubová):

- ✓ 5–8 let;
- ✓ podpora dovedností důležitých pro čtení, psaní, logické myšlení a matematické dovednosti;
- ✓ 15 lekcí zaměřených na nácvik nových pohybových stereotypů, rozvoj komunikačních dovedností, rozvoj v dílčích funkcích dítěte (např. v oblasti zrakové, sluchové, prostorové orientace, intermodality, seriality);
- ✓ spolupráce: žák – rodič – pedagog.

METODIKA ROZVOJE GRAFOMOTORIKY A POČÁTEČNÍHO PSANÍ (Jaroslava Svobodová):

- ✓ vychází ze speciálně pedagogické diagnostiky jemné motoriky ruky, grafomotoriky a analýzy grafomotorické činnosti;
- ✓ důraz je kladen na globální a multifaktoriální přístup k dítěti a zároveň také na rytmus.

GRAFOMOTORIKA PRO DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU (Antje-Catrin Looseová):

- ✓ 4–8 let;
- ✓ 20 příběhů ježka a orla s pracovními listy k procvičení;
- ✓ podpora kreativity, grafomotoriky;
- ✓ není vázáno na absolvování kurzu.
- ✓ Loose, A., Piekert, N. a Diener G. Grafomotorika pro děti předškolního věku: cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let. Vyd. 4. Přeložila Bosáková, E. Praha. Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-883-8.

KURZ GRAFOMOTORIKY „NEBOJTE SE PSANÍ“ (Yveta Heyrovská):

- ✓ 5–8 let;
- ✓ 10týdenní program;

-
- ✓ zmírnění či odstranění grafomotorických obtíží dítěte, jako např. vadný úchop psacího náčiní, nerespektování linie omalovávané kresby, těžkopádné a nečitelné písmo, nerespektování linek v sešitě, proklepávání unavené ruky, apod.;
 - ✓ ucelený komplex grafomotorických cvičení také trénuje paměť a je nejvhodnějším pro předškoláky a pro děti s odkladem povinné školní docházky;
 - ✓ 7 fází lekce: přivítání, motivace, kontrola domácích úkolů, nácvik nového, zadání úkolu domů, relaxace, rozloučení.

KUMOT (Pavla Kuncová):

- ✓ 5–8 let;
- ✓ 10 hodinových lekcí, ve kterých jsou prostrídávány nácviky skupinové kooperace, **kde se dítě učí podvolovat vedení druhého, ale také i roli vůdčí, párové aktivity a individuální činnosti dětí vedle sebe;**
- ✓ u dítěte zaměřen především na oblast narušení jemné a hrubé motoriky, včetně motoriky mluvidel, impulzivitě, neschopnost uvolnit se;
- ✓ vhodný i pro děti s ADHD, pro děti nesmělé, sociálně či motoricky neobratné.

KUPOZ (Pavla Kuncová):

- ✓ pro děti po nástupu do ZŠ;
- ✓ 15 lekcí vždy jednou v týdnu: žák – rodič – pedagog;
- ✓ 1x za 14 dní konzultace;
- ✓ zaměřeno na zlepšení koncentrace pozornosti u hyperaktivních dětí a naopak zrychlení pracovního tempa u dětí hypoaktivních;
- ✓ žáci s ADHD, ADD;
- ✓ prevence SPU.

KUPREV (Pavla Kuncová):

- ✓ 4–8 let;
- ✓ primárně preventivní program, jehož cílem je zabránit vzniku rizikové skupiny dětí s adaptačními problémy;
- ✓ vhodný i pro žáky s OMJ;
- ✓ prevence adaptačních problémů na školu;
- ✓ využívá vyprávění, rozhovor, hru, ale také zpívání, kreslení, vystřihování, lepení, poskakování a jiné, typicky dětské činnosti. To vše v situacích, které jsou pro dítě bezpečné v sociálním slova smyslu, tj. nejsou zaměřeny na

výkon, nejsou hodnocené a úspěchem je, pokud jimi dítě projde bez ohledu na úspěšnost.

TRÉNINK JAZYKOVÝCH SCHOPNOSTÍ PODLE D. B. ELKONINA:

- ✓ metoda má příznivý vliv na rozvoj fonematického uvědomování, především na sluchovou analýzu, syntézu, uvědomování hláskové struktury slova;
- ✓ má dvě části: předgrafémovou (vhodnou pro předškoláky) a grafémovou;
- ✓ vhodné i pro žáky s OMJ (trénink fonematického uvědomování).

METODA INSTRUMENTÁLNÍHO OBOHACOVÁNÍ PROFESORA R. FEUERSTEINA:

- ✓ není limitováno věkem;
- ✓ vyučuje procesům myšlení a učebním dovednostem;
- ✓ učí také překonávat různé školní, myšlenkové, sociální i kulturní bariéry;
- ✓ „Učíme se učit se“;
- ✓ lektor je průvodcem při zážitku objevování a při analýze zadání, vymýšlení a volbě strategií, řešení úkolů a problémů a při reflexi postupu a výsledku.

METODA DOBRÉHO STARTU (J. Swierkozsová):

- ✓ 5–8let;
- ✓ 25 lekcí;
- ✓ podpora oblastí, které jsou předpokladem pro zvládnutí nároků školy, tedy jazykové dovednosti, pravolevou a prostorovou orientaci, prohloubení pozornosti a koncentrace, zdokonalení úchopu psací potřeby a uvolnění ruky;
- ✓ ve skupinové formě vede i k posílení sociálních vazeb;
- ✓ základem je vždy lidová píseň a její rytmičtější.

DIAGNOSTIKA PŘEDŠKOLÁKA (Jiřina Bednářová):

- ✓ 5–8 let;
- ✓ primárně komplexní diagnostický materiál;
- ✓ velmi vhodný i pro intervence;
- ✓ v 3D modelu: Klokanův kufr: www.klokanuvkufr.cz.

5. Doporučená literatura

Felcmanová, L. a Habrová, M. Katalog podpůrných opatření: dílčí část: pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sociálního znevýhodnění. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4655-4.

Felcmanová, L. Metodika ke katalogu podpůrných opatření: k dílčí části pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sociálního znevýhodnění. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4672-1.

Křížová, E. Efektivita Metody dobrého startu v minimalizaci odkladu školní docházky u předškolních dětí z mateřských škol ve městě Chrudim. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020.

Němec, Z. Identifikace žáků se sociálním znevýhodněním v základní škole. Praha: Národní pedagogický institut ČR, 2023. ISBN 978-80-7578-129-1. Dostupné z: <https://www.edu.cz/methodology/metodika-identifikace-zaku-se-socialnim-znevychodnenim-v-zakladni-skole/>.

Švamberk Šauerová, M., Špačková, K. a Nechlebová, E.. Speciální pedagogika v praxi: [komplexní péče o děti se SPUCH]. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4369-1.

Žampachová, Z. a Čadilová, V. Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu poruchy autistického spektra nebo vybraných psychických onemocnění: dílčí část. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4669-1.

Autorka textu: PaedDr. Pavlína Baslerová, Ph.D. – speciální pedagožka, odborná asistentka Ústavu speciálněpedagogických studií Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, lektorka společného vzdělávání a realizace podpůrných opatření ve vzdělávání, zaměřuje se na poradenství dětem, žákům a studentům se speciálními vzdělávacími potřebami.

Další inspiraci
pro práci s žáky se sociálním
znevýhodněním najdete na
www.zapojmevsechny.cz

